

6. Nam, & si volúero gloriári, non ero insipiens: veritatem enim dicam: parco autem, ne quis me existimet supra id, quod videt in me, aut aliquid audit ex me.

7. Et ne magnitúdo revelatiónum extóllat me, datus est mihi stímulus carnis meæ ángelus sátanæ, qui me colaphizet.

8. Propter quod ter Dóminum rogávi ut discéderet à me:

9. & dixit mihi: Súfficit tibi grátia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Libénter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhábitet in me virtus Christi.

10. Propter quod pláceo mihi in infirmitatibus meis, in contuméliis, in necessitatibus, in persecutióibus, in angústis pro Christo: Cúm enim infirmor, tunc potens sum.

11. Factus sum insipiens, vos me coégitis. Ego enim à vobis débui commendári: nihil enim minús fui ab iis, qui sunt supra modum Apóstoli: tametsi nihil sum:

12. signa tamen Apóstolatús mei facta sunt super vos in omni paciéntia, in signis, & prodigiis, & virtutibus.

13. Quid est enim, quod minús habuistis præ céteris Ecclésiis, nisi quod ego ipse non gravávi vos? Donáte mihi hanc iniúriam.

14. Ecce tértio hoc parátus sum venire ad vos: & non ero gravis vobis. Non enim quæro quæ vestra sunt, sed vos. Nec enim debent filii parentibus thesaurizáre, sed parentes filiis.

15. Ego autem libentíssimè impéndam, & superimpéndam ipse pro animabus vestris: licet plus vos diligens, minús diligar.

16. Sed esto: ego vos non gravávi: sed cúm essem astúrus, dolo vos cepi.

17. Numquid per aliquem eórum, quos misi ad vos, circumvéní vos?

18. Rogávi Titum, & misi cum illo fratrem. Numquid Titus vos circumvénit? nónnè eódem spiritu ambulávimus? nónnè iisdem vestigiis?

19. Olim putátis quod excusémus nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur: ómnia autem charíssimi propter ædificatióem vestram.

20. Tímeo enim ne fortè cúm véneró, non quales volo, invéniam vos: & ego invéniam à vobis, qualem non vultis: ne fortè contentiões, æmulatiões, animositates, dissentiões, detractiões, susur-

rationes, inflatiões, seditiões sint inter vos:

21. ne iterum cúm vénero, humiliet me Deus apud vos, & lúgeam multos ex iis, qui ante peccaverunt, & non egerunt peniténtiam super immunditia, & fornicatiõe, & impudicitia, quam gesserunt.

CAPUT XIII.

Hortátur eos ne potestáte quam accepit à Christo, uti cogátur in delinquentes.

1. **E**CCE tértio hoc vénio ad vos: * In ore duórum, vel trium téstium stabit omne verbum.

2. Prædixi, & prædico, ut præsens, & nunc absens iis, qui ante peccaverunt, & céteris ómnibus, quóniam si vénero iterum, non parcam.

3. An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmátur, sed potens est in vobis?

4. Nam etsi crucifixus est ex infirmitate: sed vivit ex virtute Dei. Nam & nos infirmi sumus in illo: sed vivémus cum eo ex virtute Dei in vobis.

5. Vosmetipsos tentate si estis in fide: ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos quia Christus Iesus in vobis est? nisi fortè réprobi estis.

6. Spero autem quod cognoscétis, quia nos non sumus réprobi.

7. Orámus autem Deum ut nihil mali faciátis, non ut nos probati appareámus, sed ut vos quod bonum est faciátis: nos autem ut réprobi simus.

8. Non enim póssumus aliquid advérsus veritatem, sed pro veritate.

9. Gaudémus enim, quóniam nos infirmi sumus, vos autem potentes estis. Hoc & orámus vestram consummatiõem.

10. Ideo hæc absens scribo, ut non præsens dúrius agam secúndum potestatem, quam Dóminus dedit mihi in ædificatiõem, & non in destructiõem.

11. De cétero, fratres, ¶ gaudete, perfecti estote, exhortámini, idem sapiate, pacem habete, & Deus pacis, & dilectiõnis erit vobiscum.

12. Salutate invicem in ósculo sancto. Salútant vos omnes sancti.

13. Grátia Dómini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatiõ sancti Spiritús sit cum ómnibus vobis. Amen.

EPI-

EPISTOLA
B. PAULI APOSTOLI
AD GALATAS.

CUM Apostolus Paulus, peragratis superioribus Asia partibus; hoc est Galatiã & Phrygiã, venisset Ephesum ubi per biennium docuit in schola cuiusdam tyranni (Act. 18. 23. & 19. 1. ac seq.) rescivit Galatas statim ab eius discessu à falsis fratribus deceptos esse, qui hominem ex operibus legis iustificandum docerent, eosque sic ad circumcisiõem & ceteras legis ceremonias traducerent; non illi quidem ut Christum penitus abjiciendum, sed ut legem cum Christo coniungendam esse contenderent. Et quia Pseudomagistris illis notum erat horum dogmatum vel acerrimum adversarium esse Paulum Apostolum, idem eius auctoritatem elevare, eumque longè infra ceteros deprimere omnibus modis tendebant, imò ipsum quasi à reliquorum Apostolorum doctrinã dissentientem non obscure insinulabant. Ergo ut illorum audaciam Paulus coerceat, sui dignitatem Apostolatús in primis tueretur, & doctrina sua cum reliquis Apostolis concordiam ex habita cum ipsis collatione comprobaret. Moxque adductis rationibus, & scripturã veteri testimoniis, Galatas ab errore revocavit. Interim varios affectus inspergens Epistola, agris illorum animis variè medetur.

Scripta est Epistola Epheso, ut ex peregrinatione Pauli intelligitur, & argumenta Latinis exemplaribus præfixa testantur; idque circa annum Æra nostra 56. à Christi morte 23. Græcorum codicum subscriptio missam vult ex urbe Roma, quod minús verisimile est, siquidem in ea non meminit vinculorum suorum Apostolus, ut in aliis ibi scriptis facere solet, & Galatas statim à discessu suo in errorem abreptos, statim ab errore revocasse existimare par est.

CAPUT PRIMUM.

Cum falsi doctores Paulum ut missum tantummodò ab Apóstolis, non ut Apóstolum habérent, primùm ille charactèrem suum, & auctoritatem constituit; ac subindè docet se à Christo ipso jam glorioso, & à mórtuis suscitáto proximè missum; tum conversiõis sue circumstántias enarrat.

1. **P**AULUS Apóstolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum, & Deum Patrem, qui suscitávit eum à mórtuis:

2. & qui mecum sunt omnes fratres, Ecclésiis Galatiã.

3. Grátia vobis, & pax à Deo Patre, & Dómino nostro Iesu Christo,

4. qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de præsentí sæculo nequam, secúndum voluntatem Dei & Patris nostri,

5. cui est glória in sæcula sæculórum: Amen.

6. Miror quod sic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocávit in grátiam Christi in aliud Evangelium:

7. Quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos contúrbant, & volunt convertere Evangelium Christi.

8. Sed licet nos, aut Angelus de cælo evangelizet vobis præterquam quod evangelizávimus vobis, anáthema sit.

9. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizáverit præter id, quod accepistis, anáthema sit.

10. Modò enim hominibus suádeo, an Deo? An quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placérem, Christi servus non essem.

11. ¶ Notum enim vobis fácio, fratres, Evangelium, quod evangelizátum est à me, quia non est secúndum hominem:

12. ¶ neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelatiõem Iesu Christi.

13. Audistis enim conversatiõem meam aliquándò in Iudaísmo: quóniam supra modum persequebar Ecclésiã Dei, & expugnábam illam,

14. & proficiébam in Iudaísmo supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantiùs æmulátor existens paternarum mearum tradiónum.

15. Cúm autem placuit ei, qui me segregávit ex útero matris meæ, & vocávit per grátiam suam,

16. ut reveláret Filium suum in me, ut evangelizárem illum in Géntibus: contínuò non acquievi carni & sánguini,

17. ne-

¶ PRO
MISS. VO-
TIVA DE
SS. TRI-
NIT.

* 1. Cor.
15. 1.
¶ IN COM-
MEMOR.
S. PAULI
APOST.
* Ephes. 3.
3.

17. neque veni Ierosolymam ad antecessores meos Apostolos: sed abii in Arabiam *: & iterum reverfus sum Damascum:

* Ann. Ær. vulg. 34.

18. deinde post annos tres * veni Ierosolymam videre Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim:

* Ann. 37.

19. Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini.

20. Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo quia non mentior. ^A

Eodem anno.

21. Deinde veni in partes Syriæ, & Ciliciæ.

22. Eram autem ignotus facie Ecclesiis Iudææ, quæ erant in Christo:

23. tantum autem auditum habebant: Quoniam qui persequerentur nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam aliquando expugnabat:

24. & in me clarificabant Deum.

CAPUT II.

Doctrinam suam cum Apostolorum doctrina omnino consentire ostendit. Ita enim in concilio Ierosolymitano fuit iudicatum. Tertius ille fuit eius adventus Ierosolymam. Petri reprehensio.

1. Deinde post annos quatuordecim *, iterum ascendi Ierosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito.

* Ann. 40. Vid. Act. 15. 2.

2. Ascendi autem secundum revelationem: & contuli cum illis Evangelium, quod prædico in Gentibus, seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse: ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem.

3. Sed neque Titus, qui mecum erat, cum esset Gentilis, compulsus est circumcidi:

4. sed propter subintroducitos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, ut nos in servitutem redigerent.

* Dent. 10. 17.

5. Quibus neque ad horam cessimus subiectione, ut veritas Evangelij permaneat apud vos:

Job 34. 19. Sap. 6. 8. Eccli. 35. 15.

6. ab iis autem, qui videbantur esse aliquid, (quales aliquando fuerint, nihil mea interest. * Deus personam hominis non accipit) mihi enim qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt.

Act. 10. 34. Rom. 2. 11. Ephes. 6. 9. Col. 3. 25. 1. Petr. 1. 17.

7. Sed econtra cum vidissent quod cre-

ditum est mihi Evangelium præputij, sicut & Petro circumcissionis:

8. (qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcissionis, operatus est & mihi inter Gentes)

9. & cum cognovissent gratiam, quæ data est mihi, Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi, & Barnabæ societatis: ut nos in Gentes, ipsi autem in circumcissionem:

10. tantum ut pauperum memores essemus, quod etiam sollicitus fui hoc ipsum facere.

11. Cum autem venisset Cephas Antiochiam: in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.

12. Prius enim quam veniret quidam à Iacobo, cum Gentibus edebat: cum autem venissent, subtraherat, & segregabat se timens eos, qui ex circumcissione erant.

13. Et simulationi eius consenserunt ceteri Iudæi, ita ut & Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem.

14. Sed cum vidissem quod non rectè ambularent ad veritatem Evangelij, dixi Cephæ coram omnibus: Si tu, cum Iudæus sis, gentilitèr vivis, & non Iudæicè: quomodo Gentes cogis Iudæizare?

15. Nos naturà Iudæi, & non ex Gentibus peccatores.

16. Scièntes autem quod non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi: & nos in Christo Iesu credimus, ut iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: * propter quod * Rom. 3. ex operibus legis non iustificabitur omnis caro.

17. Quod si querentes iustificari in Christo, inventi sumus & ipsi peccatores, numquid Christus peccati minister est? Absit.

18. Si enim quæ destruxi, iterum hæc ædifico: prævaricator me constituam.

19. Ego enim per legem, legi mortuus sum, ut Deo vivam: Christo confixus sum cruci.

20. Vivo autem, iam non ego: vivit verò in me Christus. Quod autem nunc vivo in carne: in fide vivo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.

21. Non abjicio gratiam Dei. Si enim per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est.

CA-

CAPUT III.

Postquam Apostolus fidei dogma constituit, legales ceremonias iustificare non posse, Galatas ipsos compellat, & stultitia non ferenda eos revincit, quod adversus veritatem sibi notam in tam crassum errorem se à falsis doctoribus induci paterentur, quasi mentis oculis fascinatis; zelo quidem aculeato, & vivo, sed & veritate ipsa animato Galatas increpat; non ut ledat, sed ut sanet.

1. O Insensati Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Iesus Christus præscriptus est, in vobis crucifixus?

2. Hoc solum à vobis volo discere: Ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei?

3. Sic stulti estis, ut cum spiritu ceperitis, nunc carne consummemini?

4. Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa.

5. Qui ergo tribuit vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei?

* Gen. 15. 6.

6. Sicut scriptum est: * Abraham credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.

Rom. 4. 3. Jac. 2. 23.

7. Cognoscite ergo quia qui ex fide sunt, ii sunt filii Abrahæ.

8. Providens autem Scriptura quia ex fide iustificat Gentes Deus, prænuñciavit Abrahæ: * Quia benedicentur in te omnes Gentes.

* Gen. 12. 3.

9. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.

Eccli. 44. 20.

10. Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim: * Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in Libro legis ut faciat ea.

* Dent. 27. 26.

11. Quoniam autem in lege nemo iustificatur apud Deum, manifestum est: * quia iustus ex fide vivit.

* Hab. 2. 4. Rom. 1. 17.

12. Lex autem non est ex fide, sed, * Qui fecerit ea, vivit in illis.

* Lev. 18. 5.

13. Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum: quia scriptum est: * Maledictus omnis qui pendet in ligno:

* Dent. 21. 23.

14. ut in Gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Iesu, ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem.

15. Fratres (secundum hominem dico) * tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat.

* Hebr. 9. 17.

16. * Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius. Non dicit: Et seminibus, quasi in multis: sed quasi in uno: Et semini tuo, qui est Christus.

* DOM. 13. POST PENTEC.

17. Hoc autem dico, testamentum confirmatum à Deo: quæ post quadringentos & triginta annos facta est Lex, non irritum facit ad evacuandam promissionem.

18. Nam si ex lege hereditas, iam non ex promissione. Abrahæ autem per reprobationem donavit Deus.

19. Quid igitur lex? Propter transgressiones posita est donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per Angelos in manu mediatoris.

20. Mediator autem unus non est: Deus autem unus est.

21. Lex ergo adversus promissa Dei? Absit. Si enim data esset lex, quæ posset vivificare, verè ex lege esset iustitia.

22. * Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.

* Rom. 3. 9.

23. Prius autem quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, quæ revelanda erat.

24. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur.

25. At ubi venit fides, iam non sumus sub pædago.

26. Omnes enim filii Dei estis per fidem, quæ est in Christo Iesu.

27. * Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.

* Rom. 6. 3.

28. Non est Iudæus, neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Iesu.

29. Si autem vos Christi. Ergo semen Abrahæ estis, secundum promissionem heredes.

CAPUT IV.

Statum Iudæorum sub lege, comparat cum statu filij, qui minor est annis; idque ut iam ante probatum, ponit populum Christianum verum esse promissionum heredem, qui quândiū est parvulus, nihil differt à servo, neque agit ut heres.

1. Dico autem: * Quanto tempore heres parvulus est, nihil differt à servo, cum sit dominus omnium:

* DOM. INFRA OCTAV. NATIV. DOMINI, & IN VIG. EPIPH.

2. sed sub tutoribus, & actoribus est usque ad præfinitum tempus à patre:

3. ita & nos cum essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes.

4. At ubi venit plenitudo temporis, Eecce mi-